

Monika Gryboś

<https://orcid.org/0000-0002-3929-5163>

<https://doi.org/10.18778/8220-940-2.11>

monika.grybos@gmail.com

Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Instytut Polonistyki
Stosowanej, Zakład Edukacji Polonistycznej i Kształcenia
Ustawicznego, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 01-999 Warszawa

WESPÓŁ Z UCZNIEM. METODA SAMOOCENY W DOSKONALENIU I ROZWIJANIU KOMPETENCJI TEKSTOTWÓRCZEJ

Słowa kluczowe: samoocena, kompetencja tekstotwórcza, tekst uczniowski, kompetencje miękkie

Streszczenie. W artykule przedstawiono założenia, przebieg i cele tzw. metody samooceny autorstwa Ewy Nowak. Metoda służy kształtowaniu kompetencji tekstotwórczej i stanowi uzupełnienie tradycyjnych rozwiązań opracowanych przez Annę Dyduchową. Autorka artykułu, korzystając z własnych doświadczeń nauczycielskich, rozpatruje metodę samooceny jako użyteczną w rozwijaniu uczniów pod wieloma względami – w zakresie kompetencji tekstotwórczej, rozwoju osobowości i nabywania tzw. kompetencji miękkich.

1. OCENA I OCENIANIE – MIĘDZY OCZYWISTOŚCIĄ A PRZESYTEM

Ocenianie to znak czasów. Funkcjonujemy w kulturze, w której ustne i pisemne ocenianie – za pomocą różnych gatunków (m.in. opinii, komentarzy, blurbów, felietonów, recenzji), skal i stopni, symboli graficznych (np. podniesionych i opuszczonych kciuków) – jest na porządku dziennym. Oceniając jednostki i grupy, postawy i zjawiska, właściwości i artefakty, sami podlegamy ocenie. Wydaje się, że w rozważaniach na temat funkcjonalności wszechobecnego oceniania znaczący jest przede wszystkim nie efekt końcowy wyrażony notą lub opisem, ale prowadząca do niego droga. Ocenianie to przecież proces, czyli działanie mające przyczyny, cel i skutki. Bardzo istotne zatem, jeśli nie najważniejsze,

jest rozpatrywanie oceny i oceniania w aspekcie motywacyjnym i teleologicznym. Aby ocenianie, również to szkolne, przynosiło więcej pożytku niż szkody, powinno być realizowane w świadomy i przemyślany sposób. Wartościowanie, hierarchizowanie i kategoryzowanie może być bowiem (zarówno dla ocenianej, jak i oceniającej osoby) źródłem skrajnych doświadczeń: radości i smutku, satysfakcji i rozczarowania, nadziei i zwątpienia.

O tym, że ocenianie to ważki, a zarazem kontrowersyjny aspekt szkolnego dyskursu, świadczy m.in. zbiór artykułów, będący pokłosiem konferencji naukowej, zatytułowany: *Ocenianie w szkole na cenzurowanym. Badania – dylematy – inspiracje* (Karwatowska et al. 2020). Ocenianie jawi się w wyżej wymienionej publikacji jako aktualny i nieodłączny, aczkolwiek problematyczny i niedoskonały składnik procesu dydaktycznego. Wydaje się, że zamiast przypisywać mu status *persona non grata*, warto potraktować go jako szansę i wyzwanie. Spojrzenie na ocenianie jako proces wspierający ucznia sprawdzi się m.in. podczas doskonalenia i rozwijania kompetencji tekstotwórczej.

2. KOMPETENCJA TEKSTOTWÓRCZA

W tradycji metodycznej wyróżnia się pięć metod wspomagających uczniów w podnoszeniu jakości redagowanych przez nich wypowiedzi pisemnych. Są nimi: metoda analizy i twórczego naśladowania wzorów, metoda norm i instrukcji, metoda okazjonalnych ćwiczeń sprawnościowych, metoda przekładu intersemiotycznego i metoda praktyki pisarskiej (Dyduchowa 1988). Choć zostały opracowane przez Annę Dyduchową przed kilkadziesiątoma laty, to nie straciły swej użyteczności zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że sprawdzone rozwiązania metodyczne – w obliczu nakładających się kryzysów: edukacji humanistycznej, budowy zdania, wyobraźni, poprawności ortograficznej i interpunkcyjnej (Ożóg 2010) – stanowią na początku trzeciej dekady XXI wieku nieocenioną pomoc metodyczną, dającą nadzieję na wyjście z impasu. Bolączką współczesnej szkoły jest bowiem kryzys w zakresie kompetencji tekstotwórczej, czyli zastój umiejętności tworzenia przez uczniów tekstów spójnych, logicznych, uwzględniających kontekst sytuacyjny, bogatych językowo, stosownych stylistycznie, realizujących wzorzec gatunkowy (Nowak 2014). Typowe teksty uczniowskie, na różnych poziomach kształcenia, cechuje m.in.: brak proporcji między poszczególnymi częściami pracy, przypadkowy, nieuporządkowany i nieprzemyślany dobór argumentów,

brak dominanty kompozycyjnej, posługiwanie się językiem mówionym zamiast jego odmianą literacką (Krzyżyk 2010). Odnosząc się do zagadnienia kompetencji tekstotwórczej, warto jednak także zwrócić uwagę na uczniów, których wytwory i poziom wychowania językowego nie wpisują się (całe szczęście) w zdiagnozowany przez Kazimierza Ożoga obraz wielowymiarowego kryzysu. Teksty tzw. uczniów zdolnych odznaczają się m.in.: porządkiem myślowym, włączeniem do wypowiedzi rozważań natury etycznej, stosownością stylistyczną i bogactwem językowym. Poziom uczniowskiej kompetencji tekstotwórczej, jeśli przyjrzeć mu się bliżej, nie jest zatem tak jednoznaczny i oczywisty. Z uogólnionej charakterystyki wynika jednak, że uczniowie mają niską sprawność w zakresie tworzenia tekstów, a stan ten nie ulega poprawie.

Janusowe, „słodko-gorzkie” oblicze kompetencji tekstotwórczej młodego pokolenia, upewnia w zasadności misji wspierania ucznia w doskonaleniu oraz rozwijaniu sprawności, umiejętności i kompetencji w zakresie tworzenia tekstów. Słowa „misja” użyto tu celowo i bez patetycznego zadęcia. Każdy uczeń – i ten typowy, i ten ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, i ten uzdolniony humanistycznie – ma bowiem prawo do wyrabiania umiejętności tekstotwórczych. Optymalizację w tym zakresie zapewni mu wsparcie ze strony nauczyciela polonisty, który powinien mieć świadomość rangi realizowanego posłannictwa. Warto bowiem spojrzeć na działania i akty tekstotwórcze – na pisanie opowiadań, życzeń, listów, dialogów, rozprawek i wywiadów – szerzej i perspektywicznie, to znaczy jak na sposób formowania „osobowości komunikacyjnej” (Nocoń 2018, s. 150) i narzędzie samokształcenia (Kowalikowa 2017). Rozwijanie i doskonalenie kompetencji tekstotwórczej jest bowiem ważną misją zarówno dla indywidualnego rozwoju ucznia, absolwenta, przyszłego pracownika, jak i dla rozwoju społeczeństwa (Nocoń 2018).

3. METODA SAMOOCENY – ZAŁOŻENIA, CELE, PRZEBIEG

Nic więc dziwnego, że wciąż poszukuje się nowych rozwiązań metodycznych, które wesprą nauczyciela polonistę w trudnym zadaniu przeprowadzania ucznia od niekompetencji do kompetencji w zakresie redagowania tekstów. Metodyczny inwentarz metod rozwijania kompetencji tekstotwórczej, opracowany w latach 80. XX wieku przez Annę Dyduchową, uzupełniła Ewa Nowak (2014). Propozycją metodyczną krakowskiej badaczki jest „metoda samooceny”. Autorka traktuje ją jako uzupełnienie i urozmaicenie tradycji metodycznej uformowanej w tzw.

krakowskiej szkole metodycznej i środowisku Akademii Pedagogicznej w Krakowie (obecnie Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej).

„Głównym założeniem tej metody pracy jest włączenie ucznia w proces oceniania jego własnej wypowiedzi pisemnej. Termin *ocena* nie oznacza w tym wypadku wystawienia noty (stopnia szkolnego). Jest natomiast rozumiany jako komentarz w formie przydzielonych punktów według ustalonych wcześniej kryteriów” (Nowak 2014, s. 170). Autorka zwraca uwagę na możliwości wykorzystania metody podczas kształcenia językowego nakierowanego przede wszystkim na doskonalenie i rozwijanie umiejętności pisanie tekstów wskazanych w podstawie programowej nauczania języka polskiego, takich jak np.: opowiadanie, opis, charakterystyka, rozprawka, list, przemówienie.

Pomysłodawczyni wyodrębnia następujące etapy pracy:

- etap przygotowawczy (omówienie lektury, rozważenie problemu);
- przypomnienie podstawowych cech danej formy wypowiedzi;
- stworzenie tekstu;
- wspólne ustalenie kryteriów zawartości treściowej (karta oceny);
- uczniowska samoocena tekstu według kryteriów;
- weryfikacja (nauczyciel, kolega);
- nauczycielska ocena poprawności językowej;
- całościowe sprawdzenie przez nauczyciela (Nowak 2014, s. 180).

Nowak zwraca uwagę na możliwości przekształcania i adaptowania poszczególnych stadiów w zależności od potrzeb uczniów i nauczyciela. Metoda zakłada kluczową dla edukacji polonistycznej integrację treści literackich i językowych, bo punktem wyjścia do działań tekstotwórczych czyni tekst literacki. Proces tekstotwórczy odbywa się zatem „od tekstu – do tekstu” (Szymańska 2016). Jest on bardzo pojemny, wieloetapowy i angażujący. Uwzględnia intensywne obcowanie uczniów z tekstami: bazowym tekstem literackim (*spiritus movens* dalszych działań), tekstem własnym oraz tekstami kolegów i koleżanek. Warto zaznaczyć, że praca nad własnym i cudzym tekstem uczniowskim i towarzysząca jej refleksja to bardzo ważny aspekt doskonalenia i rozwijania sprawności redagowania tekstów (Nocoń 2012). Dobrze, że omawiana propozycja metodyczna go uwzględnia i zwraca mu należną, aczkolwiek bagatelizowaną w dzisiejszej dydaktyce, rolę. Idea metody samooceny polega na rzeczywistej, a nie tylko postulowanej, aktywności uczniów.

Przykład tej ostatniej stanowią karty samooceny tekstu uczniowskiego (dialogu z bohaterem literackim), których autorami są młodzi adepci

sztuki pisania. Zadanie uczniów¹ polegało na tym, aby w trzy- lub czteroosobowym zespole przygotowali kartę samooceny do dialogu z bohaterem ballady *Świtezianka* Adama Mickiewicza. Zanim przystąpili do pracy, nauczyciel przypomniał znane im kryteria oceny wypracowań, zgodne z wymogami egzaminacyjnymi, takie jak: realizacja tematu, elementy twórcze/retoryczne, kompetencje literackie i kulturowe, kompozycja, styl, język, ortografia, interpunkcja. Podczas omawiania wyżej wymienionych kryteriów przypominano uczniom kwestię przynależności gatunkowej tekstów. Informacje na temat cech dystynktywnych dialogu podano w formie przystępnej dla ucznia. Nauczyciel zachęcił uczniów do samodzielności myślowej i kreatywności. W poleceniu nie chodziło przecież o skopiowanie znanych już kryteriów, ale o opracowanie własnych. Uczniowie, pracując w grupach, mieli możliwość zapoznania się z pracami kolegów i koleżanek. Większość zespołów stworzyła kryteria uniwersalne dla każdego wypracowania. W przygotowanych przez drużyny kartach pojawiły się następujące kryteria: realizacja tematu/odwołanie się do tematu/temat/indywidualne rozwinięcie tematu, znajomość lektury/fakty z lektury/odniesienie do treści *Świtezianki*, błędy rzeczowe, spójność/spójność i logika/spójność (żeby tekst się dobrze czytało), składnia, bogactwo językowe, środki stylistyczne, styl wypowiedzi, poprawność ortograficzna i interpunkcyjna/ortografia/interpunkcja, styl pisma/staranność/estetyka, ilość słów/kryterium objętości, tytuł, wypełnienie dialogowe/uzupełnienie dialogowe, wypowiedzi od nowej linii, zaciekawienie czytelnika, wykorzystanie treści twórczej, wprowadzenie czytelnika w temat. Była też grupa, która zaproponowała spersonalizowane kryteria. Mianowicie w czteroosobowym zespole powstały cztery różne sposoby oceny. W każdym uczniowie skupili się na jednej charakterystycznej cesze tekstu, jego walorze, na którym – w ich opinii – należałoby oprzeć ocenę wypracowania. Uczniowie sami decydowali o punktacji poszczególnych kryteriów.

Zgromadzony materiał wskazuje na to, że uczniowie posługują się terminologią, którą słyszą na lekcjach języka polskiego, a wyjaśniają ją, korzystając z bliskiego im języka potocznego. Biorąc pod uwagę ich zaangażowanie w realizację wspólnego zadania, można stwierdzić, że opracowywanie kart samooceny jest ciekawym poznawczo wyzwaniem. Do wglądu zamieszczono przykładowe karty samooceny przygotowane

¹Badanie przeprowadzono na lekcjach języka polskiego w październiku 2021 roku w polskiej szkole, w mieście liczącym ponad 54 tys. mieszkańców. Uczestniczyło w nim 82 uczniów: 41 z dwóch klas siódmych i 41 z dwóch klas ósmych. W zespołach pracowali uczniowie o zróżnicowanych możliwościach i potrzebach (m.in. uczniowie zdolni, uczniowie z dysleksją, dysortografią i dysgrafią, z zespołem Aspergera). Czas przeznaczony na przygotowanie przez uczniów kart samooceny wyniósł 45 minut.

przez uczniów (zdjęcia 1 i 2). Przywołują atmosferę pracy dzieci w szkole i pokazują trud zarówno nauczyciela, jak i uczniów włożony w nauczanie i uczenie się języka polskiego. Teksty uczniowskie są niedoskonałe. Błędy i usterki nie dyskwalifikują ich jednak jako wartościowego materiału, egzemplifikującego efekty metody samooceny w procesie dydaktycznym.

Zdjęcia 1 i 2. Karty samooceny do dialogu z bohaterem *Świtezianki* Adama Mickiewicza wykonane przez uczniów

o się ocenia?	Liczba punktów	Uwagi
zrozumieć tekst	0-7	Głęboki tekst nie był zrozumiany, nie udało się go zrozumieć.
czy tekst się dobrze czyta?		
Interpunkcja	0-3	
ortografia	0-5	
Wartościowanie Elementy	0-7	Elementy historyczne różniły się od rzeczywistości.
Dialogi:		
- wypowiedzi bohaterów		
- w tym samym czasie		
- w tym samym miejscu		
- w tym samym czasie		
Wzajemność		
Język, wyrażenie myśli	0-5	
Wyrażenie myśli = jedno zdanie		
Wzajemność do treści	0-5	
„Świtezianki”		
Objętość (około 100 słów)	0-3	
Tytuł	0-2	
Narrator	0-3	
Była ciemna noc. Głęboko w lesie wyłamywały się świtezianki. Słone światło jesiennych liści było im oświeceniem. Wyglądały na smutne. Kim jesteś i co robisz tutaj w środku nocy? - pytałam ich. Nie należałam do nieśmiertelnych osób. - Zostałam porwana - wykręcał z siebie.		

Co się ocenia?	Liczba punktów	UWAGI!
spójność tekstu		
interpunkcja		
ortografia		
Elementy dialogu		
wypełnienie dialogowe	max. 5 pkt.	
wyronienie od nowej linijki	max. 5 pkt.	
umieszczenie czasowników	max. 3 pkt.	
język	max. 5 pkt.	
bogactwo słownictwa	max. 4 pkt.	
jedna myśl = jedno zdanie	max. 5 pkt.	
odniesienie do treści „Świtezianki”	max. 5 pkt.	
kryterium objętości	max. 3 pkt.	
tytuł	max. 3 pkt.	
narrator	max. 5 pkt.	

Źródło: materiały własne

4. BILANS ZYSKÓW

Jakie korzyści płyną z zastosowania metody samooceny w rozwijaniu i doskonaleniu kompetencji tekstotwórczej? Po pierwsze, **uczeń** traktowany jest podmiotowo jako realizator i współrealizator powierzonych działań. Nie jest on biernym odbiorcą procesu dydaktycznego, ale jego czynnym współkreatorem. Wysiłek ucznia, jego praca, punkt widzenia, samodzielność, odwaga i zaangażowanie są tutaj najważniejsze. W sytuacji dydaktycznej zaaranżowanej dzięki metodzie samooceny „źródło aktywności ulokowane jest w samym uczniu, mającym moc sprawczą dzięki współpracy z nauczycielem – mentorem” (Pomirska 2019, s. 71). W metodzie ważny jest też **nauczyciel** i przyjmowane przez

niego funkcje. Na początku odgrywa on rolę animatora stymulującego proces dydaktyczny, tworzy środowisko przyjazne uczniowi. Nie chodzi tylko o uwarunkowania formalne, ale przede wszystkim o zapewnienie uczącym się pisania sprzyjających, życzliwych i rozwojowych warunków emocjonalnych (Nowak 2014, s. 173). W trakcie działań uczący „wchodzi w rolę koordynatora (przy ustalaniu kryteriów oceny) i konsultanta (przy weryfikowaniu przyznanych punktów za poszczególne kryteria)” (Nowak 2014, s. 173). Znaczenie, jakie ma w tej fazie nauczyciel, dobrze oddaje metafora zaproponowana przez Dagmarę Kolasę: „Jest on niejako latarnią ukazującą uczniowi drogi, którymi może podążać, jednak nie oddziałuje on na niego w bezpośredni sposób. Stoi nieco z boku i pomaga swemu podopiecznemu głównie poprzez swoją obecność i gotowość, a nie przez narzucanie własnego zdania czy stosowanie nakazów” (Kolasas 2021, s. 16). Uczący jest zatem dyskretnym i mądrym wsparciem, spolegliwym drogowskazem, opoką, na której uczeń może się wesprzeć. Ostatecznie, po przejściu przez kolejne etapy, nauczyciel powraca do roli tekstotwórczego autorytetu. Po trzecie, w omawianej metodzie wartościowe jest dalekie od idealizacji, zdroworozsądkowe spojrzenie na **tekst uczniowski**. Sprzyja temu wykorzystanie autentycznych prac tworzonych przez dzieci i młodzież. Ważne jest, aby nauczyciel wyraził zgodę na niedoskonałość tekstu ucznia (Szymańska 2016, s. 274) i pozwolił mu na samodzielną konfrontację z wytworami pracy własnej oraz pracy kolegów i koleżanek. Uczniowskie teksty o tekstach usytuowane są zatem w podwójnej perspektywie: jako dzieła warte uwagi uczniów, czyli te, które się analizuje i omawia, które wyzwalają refleksyjność, wywołują emocje i budzą chęć do wysiłku poznawczego, a także jako wytwory często ułomne, schematyczne, prowokujące niechęć z powodu niskiej jakości wykonania. Autentyczne, konkretne i uczciwe kryteria oceny, będące etapem metody samooceny, mają szansę powstać właśnie dzięki bezpośredniemu kontaktowi ucznia z rzeczywistymi, odbrązowionymi tekstami. Tutaj ujawnia się aspekt **czytania ze zrozumieniem**, które stanowi ważną umiejętność doskonaloną w trakcie działań realizowanych metodą samooceny (Nowak 2014, s. 181). Założeniem jest, aby uczeń czujnie i bez pośpiechu skoncentrował się na formie i zawartości analizowanego tekstu. Uważne czytanie jest fundamentem, który umożliwia realizację kolejnej, jakże istotnej, funkcji omawianych działań. Innym ważnym aspektem jest kształtowanie u uczniów poczucia odpowiedzialności za wytwory własnej pracy, a także zachęcanie ich do uważności językowej, ortograficznej i interpunkcyjnej. Metoda samooceny służy rozwijaniu **kompetencji tekstotwórczej i tzw. kompetencji miękkich**. Współcze-

sna lingwodydaktyka zwraca uwagę na ich symbiotyczne powiązanie. Postulowana jest konieczność wdrażania w edukacji językowej takich działań dydaktycznych, które służą holistycznemu rozwojowi ucznia i kształtowaniu tzw. kompetencji społecznych (Kowalikowa 2017; Noćko 2018). W ten imperatyw wpisuje się metoda samooceny, zorientowana na wspieranie ucznia w uczeniu się, umożliwiającą samodzielne zdobywanie wiedzy i zarządzanie nią. Jej podstawą jest założenie, że wiedza ma charakter subiektywny i własny (Pomirska 2019, s. 71). Opracowywane przez uczniów kryteria oceny są rezultatem samodzielnego dochodzenia do wiedzy, jej pogłębiania i konstruowania. Różniący się od siebie uczniowie w odmienny sposób dochodzą najróżniejszymi drogami myślenia indukcyjnego do rozmaitych efektów i zróżnicowanych wytworów. Metoda samooceny odgrywa rolę w rozwijaniu u człowieka kompetencji miękkich, które są przydatne w szkole i będą nieodzowne w życiu poza nią. Chodzi mianowicie o zasygnalizowaną powyżej umiejętność uczenia się, a tym samym gromadzenia, hierarchizowania i przetwarzania informacji, czytania ze zrozumieniem, komunikatywnego wypowiedzania się (również na forum), współpracy, budowania relacji, dostrzegania wartości różnicy zdań. Co więcej, samoocena realizowana podczas pracy nad tekstem odgrywa **rolę motywacyjną i wychowawczą**, wyzwala bowiem decyzyjność i współodpowiedzialność. „Przeniesienie punktu ciężkości oceny z nauczyciela na rówieśników sprzyja samokontroli i zwiększeniu odpowiedzialności ucznia za własną wypowiedź” (Pankowska 2015, s. 114). Uczeń włączony w proces oceniania i pełniący funkcję podmiotu oceniającego jest zmotywowany do działania, ma szansę ujawnić swoją sprawczość i decyzyjność. Aspekt psychologiczny jest tutaj nie do przecenienia. Samoocena w zakresie jakości tworzonych tekstów jest krokiem ku budowaniu adekwatnej samooceny, wpływającej na efektywne funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie (Mac 2020). Stwarza bowiem możliwość **autorefleksji** i stanowi przyczynek do samokształtowania, samopoznania i samorealizacji (Kolasa 2021).

5. WNIOSKI

Sposoby kontrolowania postępów osiągnięć uczniów są niczym pełen zawłoścí labirynt (Marzec-Jóźwicka 2020). Zarówno uczniom, jak i nauczycielom trudno jest się zatem odnaleźć i nie zatracić w meandrach plusów i minusów, trójków i piątek, nieprzygotowań i czerwonych pasków.

Wydaje się, że w obliczu tej skomplikowanej, obciążającej emocjonalnie sytuacji (zarówno dla nauczających, jak i nauczanych), drogowskazem jest imperatyw, o którym nauczycielowi nie wolno zapomnieć, że ocena pełni funkcję służebną wobec nauczania i uczenia się (Marzec-Józwicka 2020). Nie jest ona celem, sednem, istotą i sensem edukacji. Jak pisze Witold Bobiński: „Przedmiot określany jako język polski i szkolna polonistyka jako przedmiotowa sztuka nauczania mają – w pierwszym rzędzie – służyć uczniowi” (Bobiński 2019, s. 91). Służenie uczniowi polega zatem na zrozumieniu i realizowaniu fundamentalnego zadania, które powierzono nauczycielom. Wymaga ono permanentnego wspierania młodych ludzi w rozwoju, a także świadomego wydobywania drzemiącego w nich potencjału. Ten cel, jakże ważny z punktu widzenia dobra jednostki i dobra społeczeństwa, ma do podjęcia i osiągnięcia nauczyciel. Metoda samooceny wpisuje się w służebność ról – zarówno oceny, jak i nauczyciela.

Propozycja metodyczna E. Nowak – jako uzupełnienie repertuaru metod stosowanych w kształceniu polonistycznym – jest odpowiedzią na potrzeby edukacji XXI wieku. Umiejętność samooceny własnych i cudzych umiejętności tekstotwórczych pozwala określić mocne i słabe strony, a tym samym wyznaczyć kierunek dalszego rozwijania oraz doskonalenia kompetencji tekstotwórczej. Metoda stanowi przykład „hybrydycznej strategii środka” (Morawska 2015), w której łączy się wymóg realizacji podstawy programowej, konieczność takiego zaplanowania działań dydaktycznych, aby służyły przygotowaniu uczniów do egzaminów ze wspieraniem ich indywidualności, samodzielności i kreatywności. W metodzie samooceny nie chodzi przecież o to, aby uczniowie powielili znane im kryteria oceniania, zgodnie z którymi nauczyciel ocenia ich prace, ale o dopuszczenie swobody w myśleniu i formułowaniu wniosków. Warto mieć na uwadze, że możliwość krytycznej analizy tekstów jest dla ucznia pociągająca i motywująca. Aby doskonalić kompetencje tekstotwórcze, należy zatem twórczo wykorzystać naturalną skłonność młodych ludzi do wchodzenia w role oraz ich potrzebę bycia zachęconym, zaangażowanym i czynnym. Praktyka dydaktyczna pokazuje, że uczniom sprawia trudność wskazywanie swoich przymiotów i mówienie o nich. Jeśli samooceniać umiejętności tekstotwórczych miałyby przyczynić się do budowania pozytywnego obrazu samego siebie, to tym bardziej warto tę metodę wdrażać.

BIBLIOGRAFIA

- Bobiński W., 2019, *Uczeń jako wartość. Porzucona misja polonistyki*, [w:] M. Marzec-Jóźwicka, A. Karczeńska, S. J. Żurek (red.), *Polonistyka i świat wartości. Edukacja polonistyczna jako wartość*, Lublin, s. 91–98.
- Dyduchowa A., 1988, *Metody kształcenia sprawności językowej uczniów. Projekt systemu, model podręcznika*, Kraków.
- Karwatowska M., Latoch-Zielińska M., Morawska I. (red.), 2020, *Ocenianie w szkole na cenzurowanym. Badania – dylematy – inspiracje*, Lublin.
- Kolasa D., 2021, *Nauczyciel jako mentor, tutor i autorytet, czyli o (po)wadze roli zawodowej nauczyciela*, [w:] E. Flis-Czerniak, B. Jarosz (red.), *Nauczyciel – mistrz, sybaryta czy frustrat? Rozważania humanistów*, Lublin, s. 15–27.
- Kowalikowa J., 2017, *Rozwijanie umiejętności samokształceniowych uczniów oraz przygotowanie ich do studiów wyższych – ważne zadania szkolnej edukacji językowej*, [w:] A. Tabisz (red.), *Uczenie języka ojczystego w czasach ponowoczesnych*, Opole, s. 55–70.
- Krzyżyk D., 2010, *Umiejętności tekstotwórcze i językowe uczniów w pracach maturalnych z języka polskiego*, [w:] U. Kopeć, Z. Sibiga (red.), *Kształcenie językowe w dobie kultury masowej polisensorycznej*, Rzeszów, s. 149–163.
- Mac M., 2020, *Rola samooceny*, [w:] M. Karwatowska, M. Latoch-Zielińska, I. Morawska (red.), *Ocenianie w szkole na cenzurowanym. Badania – dylematy – inspiracje*, Lublin, s. 199–211.
- Marzec-Jóźwicka M., 2020, *Krótką rozprawą między trzema osobami: uczniem, nauczycielem i rodzicem, czyli kto, kogo i za co ocenia w polskiej szkole*, [w:] M. Karwatowska, M. Latoch-Zielińska, I. Morawska (red.), *Ocenianie w szkole na cenzurowanym. Badania – dylematy – inspiracje*, Lublin, s. 151–169.
- Morawska I., 2015, „Od czytania do pisania”, *czyli strategię kształcenia umiejętności tekstotwórczych w edukacji polonistycznej*, [w:] S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, T. Piekot (red.), *Działania na tekście w edukacji szkolnej i uniwersyteckiej*, Lublin, s. 61–77.
- Nocoń J., 2018, *Lingwodydaktyka na progu XXI wieku. Konteksty – koncepcje – dylematy*, Opole.
- Nocoń J., 2012, *Rozwijanie i doskonalenie kompetencji tekstotwórczej w perspektywie lingwodydaktycznej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 10 (20), s. 21–37.
- Nowak E., 2014, *Stworzyć tekst. Uczniowska kompetencja tekstotwórcza w edukacji polonistycznej*, Kraków.
- Ozóg K., 2010, *Współczesne problemy kształcenia humanistycznego – czy zmierzch kultury pisma?*, [w:] U. Kopeć, Z. Sibiga (red.), *Kształcenie językowe w dobie kultury polisensorycznej*, Rzeszów, s. 11–26.
- Pankowska D., 2015, *Porozumiewanie się w procesie kształcenia*, [w:] D. Pankowska, T. Sokołowska-Dzioba (red.), *Skuteczna edukacja szkolna w kontekście zadań nauczyciela-wychowawcy*, Lublin, s. 83–116.
- Pomirska Z., 2019, *Wiwat polonista konstruktysta*, [w:] K. Maciejak, M. Trysińska (red.), *Kompetencje nauczyciela polonisty we współczesnej szkole. Między schematyzmem a kreatywnością*, Warszawa, s. 69–83.
- Szymańska M., 2016, *Między nauką o języku a rozwijaniem języka. Koncepcje kształcenia językowego na przełomie XX i XXI wieku*, Kraków.

**TOGETHER WITH A STUDENT. SELF-ASSESSMENT METHOD IN PERFECTING
AND DEVELOPING TEXT-CREATING COMPETENCE**

Keywords: self-assessment, text-creating competence, students' text, soft competence

Summary. The assumptions, process and aims of the method by Ewa Nowak were described in the article. The method is used to shape text-creating competence and is addition to traditional methods by Anna Dyduchowa. The author of the article, on the basis of her own teaching experiences, finds the self-assessment method useful in developing students' abilities on different levels. This method focuses on text-creating competence, supports personality development and gaining the soft competence.
